

Розвиток кримінального законодавства України: аналіз проекту нового КК щодо протидії економічній злочинності

Барановська Тетяна Василівна¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.01.2023	Право	343

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8174374>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Дана наукова стаття присвячена аналізу проекту нового Кримінального кодексу України з огляду на розвиток системи протидії економічній злочинності. Висвітлено динаміку формування проекту нового Кримінального кодексу та надається аналіз змістовного наповнення Книги 6 проекту, яка стосується злочинів та проступків проти економічної системи. Зазначається необхідність реформування кримінального законодавства України, особливо щодо кримінальних правопорушень проти економічної системи, у зв'язку з розвитком господарських відносин та економічної системи країни. Акцентується увага на тому, що історичний контекст та еволюція кримінальних кодексів України підтверджують потребу у вдосконаленні законодавства з метою забезпечення стабільності економічних відносин та національної безпеки.

Проведено аналіз останніх досліджень і публікацій, що стосуються реформування кримінального законодавства, а також звертають увагу на внесок наукової спільноти в цей процес. Відзначаються роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, які присвячені адаптації вітчизняного кримінального законодавства до вимог Європейського Союзу та досягнення відповідності його цілям і вимогам.

Виявлено потребу у реформуванні кримінального законодавства щодо охорони господарських відносин та економічної системи загалом. Виокремлено фактори, які сприяють цій необхідності, такі як зміни в економічних відносинах, поява нових видів господарської діяльності, цифровізація економіки, складність економічних процесів та глобалізація економіки. Зокрема, збройна агресія з боку російської федерації підкреслює необхідність кардинальних реформ у кримінальному законодавстві, особливо в сфері економічних відносин, з метою забезпечення стабільності економічних відносин та захисту економічної системи як важливого фактора національної безпеки держави. Результати цього дослідження вказують на необхідність подальшого вдосконалення проекту нового Кримінального кодексу України з метою ефективного протидії економічній злочинності в країні та забезпечення національної безпеки. Результати можуть мати практичне застосування в подальшому реформуванні кримінального законодавства України та вдосконаленні системи протидії економічній злочинності. Надійний та ефективний Кримінальний кодекс є ключовим інструментом для забезпечення правопорядку в суспільстві та захисту економічної системи від злочинних дій. Тому, подальше дослідження та

¹ кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, Державний університет «Житомирська політехніка», 10005, м. Житомир, вул. Чуднівська, 103, <https://orcid.org/0000-0002-6471-5932>

удосконалення проекту нового Кримінального кодексу має велике значення для забезпечення національної безпеки та економічного розвитку України.

Ключові слова: Кримінальний кодекс, економічна злочинність, економічна система, господарські відносини, національна безпека, реформування, розвиток.

Abstract. This scientific article is devoted to the analysis of the draft of the new Criminal Code of Ukraine in view of the development of the system of combating economic crime. The dynamics of the formation of the project of the new Criminal Code is highlighted and an analysis of the content of Book 6 of the project, which deals with crimes and misdemeanors against the economic system, is provided.

The need to reform the criminal legislation of Ukraine, especially regarding economic crimes, is noted in connection with the development of economic relations and the country's economic system. It was noted that the historical context and the evolution of the criminal codes of Ukraine confirm the need to improve the legislation in order to ensure the stability of economic relations and national security.

The article analyzes the latest research and publications related to criminal law reform, and also draws attention to the contribution of the scientific community to this process. The works of domestic and foreign scientists dedicated to adapting domestic criminal legislation to the requirements of the European Union and achieving compliance with its goals and requirements are noted.

The purpose of this article is to conduct an analysis of the draft of the new Criminal Code with regard to combating economic crime, therefore, the article considers the stages of work of the working group on the development of criminal law and their contribution to the formation of the new Code. Attention is also focused on the dynamics of the content of Book 6 of the project, which includes crimes and misdemeanors against the economic system. In addition, the article identifies shortcomings and contradictions in the working version of the Code and suggests ways to improve it to effectively combat economic crime in Ukraine.

In addition, the article reveals the need to reform criminal legislation regarding the protection of economic relations and the economic system in general. Factors that contribute to this need are singled out, such as changes in economic relations, the emergence of new types of economic activity, digitalization of the economy, the complexity of economic processes, and the globalization of the economy. In particular, armed aggression on the part of the Russian Federation emphasizes the need for radical reforms in criminal legislation, especially in the field of economic relations, in order to ensure the stability of economic relations and protect the economic system as an important factor of national security of the state. The results of this study indicate the need for further improvement of the draft of the new Criminal Code of Ukraine in order to effectively combat economic crime in the country and ensure national security.

After a detailed analysis of the dynamics of the development of the current version of the draft of the new Criminal Code, it can be concluded that at this stage a working version of the criminal mechanism for curbing economic crime has been formed. The task force has done diligent work, noted mostly under difficult conditions such as pandemic and full-scale invasion. Of course, the current version is far from ideal and contains contradictions, inconsistencies and illogical solutions. However, it can be a sufficiently reasoned basis for further work. For this purpose, we plan to analyze the composition of the articles of Book 6, which are given in the latest draft of the new Criminal Code.

The results may have practical application in the implementation of the criminal legislation of Ukraine and improvement of the system of combating economic crime. A reliable and effective Criminal Code is a key tool for ensuring law and order in society and protecting the economic system from criminal activity. Therefore, further research and improvement of

the draft of the new Criminal Code is of great importance for ensuring national security and economic development of Ukraine.

Keywords: Criminal Code, economic crime, economic system, economic relations, national security, reformation, development.

Вступ

Проблема статті полягає у необхідності реформування кримінального законодавства України, зокрема щодо протидії економічній злочинності, з огляду на розвиток господарських відносин та економічної системи країни. Аналіз історичного контексту та еволюції кримінальних кодексів України показує потребу у вдосконаленні законодавства з метою забезпечення стабільності економічних відносин та національної безпеки. Проект нового Кримінального кодексу становить основу для подальшого розвитку та ефективного стримування економічної злочинності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Залучення наукової спільноти до процесів реформування кримінального законодавства робить його одним з найбільш обговорюваних в наукових колах. Обговорення найбільш оптимальних шляхів реформування, критика та конструктивний діалог знайшли відображення в працях: Ю. Бауліна, О. Гороха, Н. Гуторової, В. Навроцького, Ю. Пономаренка, М. Хавронюка, В.Я. Тація, Є.Л. Стрельцова, М.І. Колоса. Відповідність системи кримінального права держави, що є членом Європейського Союзу його вимогам та цілям, а також шляхи адаптації вітчизняного кримінального законодавства до вимог Європейського Союзу стали об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: В.В. Корнієнко, В.І. Абрамов, О.П. Демчук, Е.Е. Кузьмін, О.О. Дудоров, М.І. Хавронюк, М.І. Хавронюк, Є.С. Назимко, Т.В. Аверочкіна, Ю.Ю. Акіменко, Т.О. Анцупова, М.Р. Аракелян, Х.Н. Бехруз, О.К. Вишняков, Н.А. Зелінська та інші.

Мета статті. Проведення аналізу проекту нового Кримінального кодексу України з урахуванням розвитку системи протидії економічній злочинності. Розглянути етапи роботи робочої групи з розвитку кримінального права та їх внесок у формування нового Кодексу, а також виявити динаміку змістовного наповнення Книги 6 проекту, яка охоплює злочини та проступки проти економічної системи. Крім того, ідентифікувати недоліки та суперечності у робочому варіанті Кодексу та пропонувати шляхи його вдосконалення з метою забезпечення ефективного стримування економічної злочинності в Україні.

Результати

Старт процесу реформування дав Указ президента України №584/2019 від 7 серпня 2019 року, яким, відповідно до п. 28 частини 1 статті 106, яка передбачає, що «Президент України створює в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи та служби» [1, с. 42], затверджено Положення про Комісію з питань правової реформи та персональний склад Комісії з питань правової реформи, принципи, завдання та права Комісії, а також визначено, що у роботі Комісії з питань правової реформи беруть участь з правом дорадчого голосу консультанти та спостерігачі від міжнародних організацій. Відповідно до даного Положення, основним завданням діяльності Комісії з питань правової реформи визначено «сприяння подальшому розвитку правової системи України на основі конституційних принципів верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини і громадянина з урахуванням міжнародних зобов'язань України» [2]. Для реалізації цього задання встановлено, що комісія:

- 1) забезпечує розроблення та внесення Президентові України узгоджених пропозицій з питань вдосконалення правової системи України з урахуванням сучасних викликів та потреб демократичного суспільства;
- 2) готує та узагальнює пропозиції стосовно змін до Конституції України, законодавства про організацію судової влади, здійснення правосуддя та статус суддів, законодавства про кримінальну відповідальність та кримінального процесуального законодавства, а також стосовно розвитку юридичної освіти, реформування органів правопорядку;
- 3) здійснює напрацювання правових засад щодо створення умов для реінтеграції в єдиний конституційний простір України тимчасово окупованих територій та населення, що на них проживає;
- 4) вживає заходів з організації широкого громадського обговорення, насамперед у професійному середовищі за участю провідних фахівців різних галузей права, міжнародних експертів, напрацьованих законодавчих ініціатив з питань правової реформи в Україні;
- 5) сприяє скоординованій реалізації правової реформи в Україні, проводить моніторинг ефективності її впровадження;
- 6) сприяє налагодженню ефективної співпраці державних органів та інститутів громадянського суспільства з питань підготовки і реалізації правової реформи в Україні, їх взаємодії з міжнародними організаціями [2].

Поставлені завдання яскраво ілюструють найбільш гострі проблеми, які виникають в правовій системі держави та ті напрями, які потребують негайного реформування для подальшої розбудови демократичного суспільства. Варто відмітити нагальність та необхідність вирішення такого завдання як правове забезпечення процесу реінтеграції тимчасово окупованих територій та населення, що на них проживає в єдиний конституційний простір України, повномасштабне вторгнення РФ, процеси окупації та деокупації виводять вирішення якого на якісно новий рівень суспільної значущості.

Для реалізації поставлених завдань Комісія з питань правової реформи наділена відповідними правами, зокрема:

- 1) взаємодіяти з іншими допоміжними органами і службами, створеними Президентом України, державними органами, органами місцевого самоврядування, закладами вищої освіти і науковими установами, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями;
- 2) запитувати та одержувати від державних органів, органів місцевого самоврядування, закладів вищої освіти, наукових установ, громадських об'єднань, підприємств, установ та організацій необхідні інформацію, документи і матеріали;
- 3) запрошувати на свої засідання представників державних органів, органів місцевого самоврядування, закладів вищої освіти, наукових установ, громадських об'єднань, підприємств, установ, організацій, а також експертів з відповідних питань [3].

При формуванні складу Комісії визначальними критеріями встановлені досвід та кваліфікація в галузі права, визначено, що членами можуть бути провідні вчені, представники міжнародних організацій та громадських об'єднань сферою діяльності яких є захист прав та основоположних свобод людини та громадянина (п. 6 Положення). Встановлено організаційні питання діяльності Комісії, порядок та форми роботи, обов'язки та повноваження Голови та його заступника. Положенням визначено робочі групи та зазначено, що у разі потреби, можуть створюватись інші робочі групи. На даний момент створені робочі групи з наступних питань:

- підготовки пропозицій щодо внесення змін до [Конституції України](#);

- розвитку законодавства про організацію судової влади та здійснення правосуддя;
- розвитку кримінального права;
- реформування кримінальної юстиції;
- розвитку юридичної освіти;
- реінтеграції тимчасово окупованих територій.

Ще раз наголошуємо на тому, що поставлені перед робочими групами завдання та спрямованість робочих груп акцентують увагу на найбільш нагальних та гострих проблемах, які назріли в правовій системі та відповідають потребам суспільства. Суттєві перетворення у всіх сферах суспільного життя, зміна вектору розвитку країни, інтенсифікація міжнародних зав'язків та євроінтеграційних процесів, трансформація економічних відносин, проблеми забезпечення національної безпеки вимагають не косметичних коригувальних потуг, а докорінних змін, які здатні забезпечити відповідність правової системи сучасним умовам. Настав час відмовитись від перетягування норм, обтяжених радянським минулим та створити якісно нову правову систему, яка дозволить сформувати сучасне громадянське суспільство та забезпечити повоєнну розбудову демократичної, сильної, розвинутої країни.

Поряд з важливістю конституційної, судової реформи та реформуванням кримінального права та кримінальної юстиції варто відмітити увагу до такого важливого питання як розвиток юридичної освіти, тут вбачається послідовність і фундаментальність реформування, оскільки будь-які зміни правової системи неможливі без наявності якісних фахівців нової формації, підготованих на нових засадах та цінностях. Усвідомлення необхідності підвищення якості юридичної освіти реалізувалось в проекті [Концепції розвитку юридичної освіти](#) [4], яка викликала неоднозначні реакції у освітян, науковців та практиків, зокрема предметом дискусій є конституційність наскрізної підготовки магістрів, збільшення терміну підготовки магістрів, введення єдиного державного кваліфікаційного іспиту, поділ системи підготовки за напрямками регульованих і нерегульованих видів правничої діяльності та інші питання [5; 6; 7; 8; 9]. Таким чином, питання реформування юридичної освіти є вкрай важливим для загальної ефективності реформування в цілому, однак потребує виваженого, обґрунтованого підходу, без автоматичного копіювання міжнародного досвіду, але з максимальною інтеграцією та адаптацією врахування здобутків провідних країн в цій сфері у теорію та практику вищої школи.

Повертаючись до питання реформування кримінального законодавства, зазначимо, що до початкового складу робочої групи з питань розвитку кримінального права увійшли відомі вчені, неодноразово цитовані у рамках дослідження, представники провідних навчальних закладів, які займаються підготовкою здобувачів освіти за спеціальністю 081 «Право» та 293 «Міжнародне право», зокрема, Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого – голова робочої групи Ю.В. Баулін, Ю.А. Пономаренко; Київського національного університету ім. Тараса Шевченка – П.П. Андрушко; Львівського національного університету імені Івана Франка – В.М. Бурдін; Національного університету «Києво-Могилянська академія» – О.П. Горох; Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – Н.О. Гуторова; Львівського державного університету внутрішніх справ – В.О. Навроцький; Національного університету «Одеська юридична академія» – Є.Л. Стрельцов, а також директор з наукового розвитку громадської організації «Центр політико-правових реформ» – заступник голови робочої групи М.І. Хавронюк. На момент створення робочої групи, всі представники мали науковий ступінь в галузі юридичних наук, з них третина мають науковий ступінь кандидата юридичних наук,

решта – доктора юридичних наук. Пізніше до робочої групи з питань розвитку кримінального права доєдналися суддя Верховного Суду у Касаційному кримінальному суді – Н.О. Марчук та народний депутат України, голова підкомітету з питань кримінального законодавства та протидії злочинності Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності – О.С. Бакумов. Таким чином, на даний момент 91 % складу робочої групи мають науковий ступінь з галузі юридичних наук (44 % к.ю.н., та 55 % д.ю.н.). Даний підхід до складу робочої групи є виправданим, оскільки нехтування доробками, досвідом та знаннями наукових кадрів при формуванні законодавства в минулому зумовлювало вузький підхід до законотворчості, який призводив вирішення поточних питань ситуативно та конвульсивно, вирішуючи поточні проблеми без врахування довгострокової перспективи та безсистемно. Разом з тим, саме в синергетичному єднанні досвіду практиків та результатів досліджень науковців вбачається ефективність процесу реформування та релевантність результату.

Оцінюючи терміни впровадження нового Кримінального кодексу в життя, заступник голови робочої групи з питань розвитку кримінального права М.І. Хавронюк називає дату набрання чинності 1 січня 2026 року [10]. Він визначає, що такі терміни є реальними виходячи з комплексу робіт: опрацювання та оцінка проекту національними експертами, переклад на англійську мову та оцінка міжнародними експертами, оприлюднення та обговорення науковцями та практиками, написання Прикінцевих та перехідних положень, внесення відповідних змін до інших кодексів та законів, реєстрація у Верховній Раді та прийняття за основу, а також проходження інших законотворчих процедур, підготовка навчальних посібників та коментарів тощо.

Слід відмітити безпрецедентну відкритість даного процесу, оскільки вперше в історії процес формування відбувається з максимальним розголошенням, обговоренням широким колом учасників та постійним оприлюдненням отриманих результатів на круглих столах, конференціях, наукових та науково-практичних семінарах, презентацією в ЗМІ. З цією метою створено відповідний інформаційний ресурс – сайт «Новий Кримінальний Кодекс» [11]. На сайті робочої групи з питань розвитку кримінального права розкрито основні положення концепції реформування кримінального законодавства, в тому числі визначено основні причини необхідності докорінної зміни законодавства; конкретизовано місію, завдання та цінності робочої групи, наводиться текст нового Кримінального кодексу та інших документів, зокрема скорочений та повний текст Концепції реформування кримінального законодавства; оприлюднюються результати засідань робочої групи та конференцій з обговорення нового КК, а також передбачено зворотній зв'язок для можливості надання зауважень, рекомендацій та пропозицій по удосконаленню проекту нового Кримінального кодексу.

Процес реформування, в цілому, та забезпечення його прозорості та відкритості, в тому числі шляхом висвітлення на сайті всіх етапів, зокрема, відбувається за підтримки Консультативної Місії Європейського Союзу в Україні (КМЄС) [12]. КМЄС розпочала свою діяльність в Україні з 2014 р., з метою надання консультативної підтримки державним органам України у процесах реформування сектору цивільної безпеки та реалізації в процесі реформування вимог стандартів ЄС та міжнародних принципів належного врядування та дотримання прав людини. Поштовхом до початку її діяльності стали події Революції Гідності, після яких український уряд звернувся до ЄС з проханням підтримати процеси реформування правоохоронних органів та встановлення верховенства права. КМЄС визначає свою місію у допомозі державним органам України у послідовному реформуванні сектору цивільної безпеки шляхом

надання стратегічних консультацій і практичної підтримки заходів з реформування згідно зі стандартами ЄС та міжнародними принципами належного врядування та дотримання прав людини [13]. З цією метою визначено стратегічні напрями діяльності КМЄС:

- надання стратегічних консультацій щодо реформування цивільного сектору безпеки, зокрема, щодо розробки стратегічних документів та законодавства;
- підтримка імплементації реформ за допомогою надання практичних консультацій, тренінгів, проектів та передавання обладнання;
- співпраця та координація для забезпечення сталості реформ між українськими та міжнародними партнерами [13].

Саме реалізація місії КМЄС дозволяє широкому колу зацікавлених осіб спостерігати та, головне, брати участь у процесі реформування кримінального законодавства, який є складовою більш глобальних перетворень, а саме євроінтеграцією України. Питання вступу України до Європейського Союзу є найбільш актуальним в умовах сьогодення, соціально-економічного та політико-правового розвитку. Тому як, сьогодні Європейський Союз, це не лише переслідування економічних, соціальних та гуманітарних цілей, це ще й комплекс заходів із забезпечення відповідного рівня регіональної безпеки та безпеки держав-членів. В таких умовах зростає потреба в наукових дослідженнях в різних сферах суспільного розвитку, які визначають вектори розвитку державної політики, щодо трансформації правової системи України. Відповідно є потреба в трансформації системи кримінального права та кримінального законодавства країн, що претендують на вступ до даного регіонального міжнародного об'єднання, що показує свою ефективність з другої половини минулого століття до теперішнього часу. В контексті зазначеного актуалізується дослідження у сфері вирішення проблеми адаптації вітчизняного кримінального законодавства до вимог Європейського Союзу. Адже, незважаючи на вживання понять «кримінального права Європейського Союзу» чи «Європейського кримінального права» в науковій та публіцистичній літературі такої системи міжнародного законодавства не існує, ні на виконавчому, ні на законодавчому, ні на судовому рівні. Через потребу забезпечення реалізації цілей Європейського Союзу, Європарламентом визначено вимоги, яким має відповідати система кримінального права держави, що є членом Європейського Союзу.

Як зазначає Голова робочої групи з питань розвитку кримінального права Ю.В. Баулін «Право Європейського Союзу (ЄС) впливає на національне кримінальне право двома способами: а) за допомогою правотворчості (з подальшим контролем або без нього) і б) судовим способом. Правотворчий спосіб – це перенесення положень правового акта ЄС в національне право. Другий, судовий спосіб, означає виконання преюдиціального рішення Європейського Суду Справедливості (ЄСС), яке може стосуватися такого: 1) незастосування положень національного права, оскільки вони визнані такими, що суперечать праву ЄС; 2) зміни, доповнення або скасування положень національного права» [14, с. 78-79]. Відповідно, робоча група намагається при формуванні нового КК максимально йти першим шляхом, враховано ряд директив, в контексті протидії кримінальних правопорушень проти економічної системи це:

- №2014/57/UE від 16 квітня 2014 року щодо застосування кримінальних санкцій за зловживання на ринку;
- №2014/62/UE від 15 травня 2014 року щодо охорони кримінально-правовими засобами євро та інших валют від фальшування;
- №2017/1371 від 5 липня 2017 року щодо протидії за допомогою засобів кримінального права зловживанням, спрямованим на шкоду фінансовим інтересам Європейського Союзу;

- №2018/1673 від 23 жовтня 2018 року щодо протидії відмиванню брудних коштів за допомогою кримінально-правових засобів.

Також наслідком імплементації норм права ЄС у вітчизняне кримінальне законодавство є поява у проекті КК розділу, присвяченого кримінально-правовим засобам щодо юридичної особи.

Визначаючи передумови процесу реформування кримінального законодавства та створення нового КК, робоча група наводить низку об'єктивних та виважених аргументів, зокрема, зазначено, що «необхідність реформування кримінального законодавства України обумовлена тим, що:

1. За дев'ятнадцять років чинності КК України 2001 року його *принципові положення були зруйновані валоподібними, несистемними і часто необґрунтованими змінами та доповненнями*. Станом на 20 серпня 2020 року до Кодексу було внесено 1088 змін та доповнень, з них – 222 зміни та доповнення до Загальної частини КК і 856 – до Особливої частини. Багато положень Кодексу змінювалися неодноразово, а деякі статті – навіть 8-10 разів;
2. КК 2001 року і Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) 1984 року (далі – закони про відповідальність за публічні правопорушення) *не становлять собою єдиної злагодженої системи* законів про відповідальність за публічні правопорушення, що обумовлено: архаїчністю КУпАП; побудовою КК і КУпАП на різних засадах; зруйнованістю їхньої внутрішньої структури і міжгалузевих зв'язків численними необґрунтованими змінами в них та ін.
3. КК і КУпАП, навіть у своїй сукупності *не вичерпують усього кола законів*, що встановлюють відповідальність за публічні правопорушення. Хоча норми про кримінальну відповідальність наразі й зведені до КК, проте норми про т.зв. «адміністративну» відповідальність окрім КУпАП містяться також у низці інших законів, що порушує принцип верховенства права, у т.ч. правову визначеність як його складову.
4. Чинні закони про відповідальність за публічні правопорушення *не повною мірою відповідають міжнародно-правовим зобов'язанням України* як в частині визначення кола діянь, за які в них має бути встановлена відповідальність, так і в частині забезпечення гарантій прав людини і основоположних свобод щодо осіб, які до такої відповідальності притягуються (гарантії ст. 6 ЄКПЛ для осіб, які притягуються до відповідальності на основі КУпАП, встановлення «права на надію» для осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, та ін.)
5. Встановлення кримінальної відповідальності за діяння, які не заподіють істотної шкоди (значна частина нинішніх злочинів невеликої тяжкості), а також до т.зв. «адміністративної відповідальності» за діяння, за які відповідальність накладається у судовому, а не в адміністративному порядку, а також за діяння, які за розміром заподіюваної шкоди досягають рівня, при якому мають бути визнані підсудними проступками.
6. *Неузгодженість санкцій* як всередині окремо взятих КК та КУпАП, так і між ними, що призводить до того, що, по-перше, в межах КК та КУпАП за діяння, що заподіють однаковий розмір шкоди, встановлені різні санкції; по-друге, до того, що санкції за окремі адміністративні правопорушення є більш суворими, ніж за злочини.
7. Численні *суперечності, прогалини, неточності та широкі дискреційні повноваження*, що закладені у чинні КК та КУпАП, які тягнуть за собою неодноманітність у їх застосуванні судами, а також створюють можливості для зловживання при їх застосуванні, є істотними корупціогенними факторами, що, в свою чергу, призводить до частого та істотного порушення прав людини.

8. Відсутність *механізмів захисту законів* про відповідальність за публічні правопорушення від необґрунтованих змін, що тягне за собою, з одного боку, намагання через них вирішити проблеми, які мають соціально-економічні чи історично-світоглядні корені, а з іншого – використання їх як інструменту вирішення персоніфіковано-політичного питання (декриміналізація окремих форм контрабанди і перевищення влади, «закон Савченко» тощо).
9. Невирішена проблема уніфікації підходів до законодавчої регламентації, гуманізації та диференціації відповідальності не лише за злочини, але й за інші публічні правопорушення, зокрема, проступки та адміністративні правопорушення. Прийняття Закону № 2617-VIII лише усугубило її.
10. Існує потреба запровадження діджиталізації в законодавчу сферу, здійснення кодифікації законодавства України на більш високому рівні, ніж це було досі. Зокрема, законодавчі акти про відповідальність за правопорушення в публічній сфері можуть бути розроблятися як складова електронного Зводу Законів України» [15].

Зазначені недоліки існуючого кримінального законодавства як цілісної системи, в цілому, та виявлені нами проблеми встановлення кримінальної відповідальності за порушення проти економічної системи, зокрема, зумовлюють необхідність докорінного реформування кримінального законодавства. Причому, актуальним та виправданим вважаємо необхідність формування нового КК, особливо в частині порушень проти економічної системи, оскільки доповнення, переписування та трансформація діючих норм не дозволить сформувати дієвий інструмент запобігання та протидії економічній злочинності, в першу чергу, через докорінну зміну самих економічних відносин та економічної системи. З цієї позиції, слухним є зауваження заступника голови робочої групи з питань розвитку кримінального права Миколи Хавронюка на Всеукраїнському Форумі «Україна 30. Розвиток Правосуддя», який пояснив необхідність формування нового законодавства наступним чином: «Чому виникла необхідність змінювати той Кримінальний кодекс України, який був прийнятий Верховною Радою у 2001 році? Він був і є радянським, він не дає нам виконувати ті задачі, які ставить суспільство перед правоохоронною системою та системою кримінальної юстиції. Він побудований за принципом «була б людина, а статтю підберемо». Саме тому нам потрібно як найшвидше від нього позбутися. Тому потрібно писати новий Кримінальний кодекс» [16].

Перший результат роботи робочої групи з питань розвитку кримінального права було оприлюднено 15 вересня 2020 р., у вигляді першого варіанту проекту нового КК, появу якого очікували як науковці, так і практики, оскільки вся юридична спільнота була зацікавлена в розумінні подальшого вектору розвитку кримінального права. Сприйняття проекту було неоднозначним, як практики, так і науковці піддавали критиці запропоновані нововведення, дискусії точаться по даний час, причому спектр питань дуже широкий, від структури та змістовного наповнення кодексу [17], до вивчення необхідності зміни його назви [18]. Цей варіант проекту та наступні, а також інформування про стан діяльності робочої групи неодноразово виносилися на обговорення у вигляді конференцій, круглих столів, семінарів [14; 19]. Корисним є розміщення публікацій на сайті «Новий кримінальний кодекс», де науковці можуть обговорити проблемні питання, надати свої зауваження, а також ознайомитись зі звітами робочої групи, що робить процес реформування доступним та зрозумілим широкому колу користувачів, до речі зрозумілість тексту КК є одним з завдань, яке ставить перед собою члени робоча група.

Отже, оприлюднений проект кодексу є традиційним за своєю структурою, тобто поділяється на загальну та Особливу частину. З формальних ознак слід відмітити, що

Загальна та Особлива частини розділені на Книги та змінюється звичний порядок нумерації статей (номер книги, номер розділу, номер статті). Загальна частина КК містить три Книги: Про Кримінальний Кодекс України, Про кримінальне правопорушення, Про кримінально-правові засоби та їх застосування. Змістовно Загальна частина КК зазнала істотних змін, зокрема, удосконалено термінологічний апарат, уточнено або надано визначення, запропоновано систему класифікації злочинів, в основу кваліфікації злочинів покладено не суспільну небезпеку, а завдану шкоду, скорочено до трьох (штраф, ув'язнення, довічне ув'язнення) кількості видів покарань за злочин, передбачено відповідальність юридичних осіб, замінено нмдг поняттям розрахункова одиниця (за проектом від 15.09.20 р. – 100 грн., станом на 30.01.23 р. – 200 грн.), обмежено можливості внесення змін до КК тощо. Акцент зроблено на винесенні всіх типових однозначних моментів до Загальної частини. Представлений робочою групою проект КК станом на 15.09.2020 р. презентував саме зміст Загальної частини, Особлива частина була представлена окремими Книгами.

Обсяг статті не дозволяє в повній мірі оцінити ті кардинальні зміни та амбітні задачі поставлені перед Комісією з правової реформи в цілому, та робочою групою з розвитку кримінального права, тому зосередимо увагу на сучасному підході до реформування кримінального законодавства щодо протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи в Україні. Отже, в оприлюдненому вперше варіанті проекту КК 15.09.2023 р. ми можемо спостерігати, що розробники проекту усвідомлюють необхідність зміни підходу до регулювання правопорушень проти економічної системи, необхідності відмови від вузького розуміння їх (як тільки порушень у сфері господарської діяльності), оскільки таке бачення не охоплює всю сферу протиправних діянь проти економічних відносин та не дозволяє створити дієву систему стримань та противаг правопорушенням спрямованих на порушення діючого економічного порядку в країні. Зокрема, про це свідчила задекларована назва Книги 6. – Злочини проти власності, фінансів і господарської діяльності [20] (далі – Книга 6), розуміючи, що дана назва є робочим варіантом і, в подальшому була змінена, ми не будемо її критикувати, важливим є розширення об'єктів, в першу чергу фінансовою складовою. Даний проект, як вже зазначалось, презентував основні доробки в частині наповнення Загальної частини КК, тому наповнення Книги 6 на той момент було відсутнє.

На даний момент в архіві сайту робочої групи з питань розвитку кримінального права «Новий кримінальний кодекс» розміщено 26 редакцій проекту нового КК [21], аналіз яких дозволить нам прослідкувати еволюцію формування системи протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, логіку розробників, виявити проблемні питання та сформулювати пропозиції по змістовному наповненню кримінального законодавства в частині кримінальних правопорушень проти економічної системи.

Перші доробки щодо змістовного наповнення Книги 6 з'являються в контрольному тексті проекту КК станом на 29.03.2021 р., де задекларовано наступні правопорушення: Розділ 6.1. Злочини проти власності, пов'язані з незаконним привласненням майна; Розділ 6.2. Злочини проти власності, не пов'язані з незаконним привласненням майна; Розділ 6.3. Некорисливі злочини проти власності; Розділ 6.4. Злочини проти інтелектуальної власності; Розділ 6.5. Злочини проти фінансової системи; Розділ 6.7. Злочини проти інтересів споживачів [22]. Як бачимо, в даній редакції основний акцент зроблено на правопорушеннях проти власності, в тому числі інтелектуальної, також розробниками включені злочини проти інтересів споживачів, останнє, на нашу думку, не відноситься до правопорушень проти економічної системи. Разом з тим, слід відмітити увагу до захисту інтелектуальної власності, що відображає

сучасний стан речей і врахування її як одного з важливих факторів сучасних економічних відносин. В цілому такий набір правопорушень не слід піддавати критиці, оскільки на даному етапі ми ставимо за мету дослідити динаміку змін щодо змістовного наповнення Книги 6.

Контрольний текст проекту станом на 31.05.2021 р. [23] не зазнав змін щодо наповнення Книги 6, однак цікавий оприлюдненням авторства членів робочої групи за розділами, зокрема:

- Стрельцов Є.Л. – Розділ 6.1. Злочини проти власності, пов'язані з незаконним привласненням майна. Розділ 6.2. Злочини проти власності, не пов'язані з незаконним привласненням майна. Розділ 6.3. Некорисливі злочини проти власності;
- Хавронюк М.І. – Розділ 6.4. Злочини проти інтелектуальної власності;
- Гуторова Н.О., Стрельцов Є.Л. – Розділ 6.5. Злочини проти фінансової системи. «Відмивання» (легалізація) коштів та інші дії з майном, одержаним злочинним шляхом. Розділ 6.6. Злочини проти порядку господарювання. Розділ 6.7. Злочини проти інтересів споживачів.

У наступному варіанті проекту (05.07.2021 р.) здійснене цілком виправдане та логічне скорочення кількості розділів шляхом об'єднання розділів 6.1., 6.2., 6.3 в один «Розділ 6.1. Злочини проти власності», а також зроблені перші кроки щодо його наповнення [24].

Врахування членами робочої групи набуття чинності 01.07.2020 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № [2617-VIII](#) [25], яким, зокрема, введено поняття кримінального правопорушення та проступку, призвело до зміни в контрольному варіанті тексту КК станом на 25.07.2021 р. [26] редакції назви самої Книги 6 та розділів на «Злочини та проступки проти ...». Зауважимо, що в цій редакції щодо порушень проти інтелектуальної власності передбачались тільки проступки, в той час, як за іншими злочини та проступки, а також здійснено перші напрацювання щодо його змісту.

До кінця 2021 р. тривала робота над розділами 6.1. та 6.2, про що свідчать редакції проекту оприлюднені за цей період. Істотних змін даний розділ зазнав 12.12.2021 р., зокрема, злочини проти власності були уточнені і мали редакцію «Злочини проти власності *на речі*», до проступків проти інтелектуальної власності були додані злочини, а також до складу книги були введені окремим розділом кримінальні правопорушення проти порядку використання і захисту природних ресурсів [27]. В проекті оприлюдненому 24.12.2021 р. було здійснене наповнення останнього [28]. Відбулося також зміна нумерації книги, що зумовлено було додаванням розділів, що не є суттєвим.

Початок 2022 р. ознаменувався роботою над розділом присвяченому кримінальним правопорушенням проти фінансової системи, з одночасною зміною назви з «фінансової системи» на «злочини та проступки проти фінансів» (текст на 18.01.2022 р. [29]), що на нашу думку є необгрунтованим з точки зору економічної термінології, оскільки термін «фінанси» є загальноекономічною категорією, яка не відображає сукупності охоронюваних відносин. Наступна редакція КК станом на 14.02.2022 р. [29] передбачала внесення до назви Книги «природних ресурсів» – «Злочини та проступки проти власності, фінансів, господарської діяльності та природних ресурсів», виключення розділу «Злочини та проступки проти інтересів споживачів» (з подальшим винесенням на обговорення окремих статей з цього розділу [30], зокрема, обман споживачів) та містила напрацювання в частині кримінальних правопорушень проти порядку господарювання. В змісті з'являються як статті, які

передбачені чинним КК (контрабанда, доведення до неплатоспроможності тощо, так і абсолютно нові, наприклад, антиконкурентні узгоджені дії. Подальші редакції проекту відображають поточну роботу з змістовного наповнення розділу, роботу над окремими статтями, удосконалення формулювань. У контрольному тексті проекту КК станом на 22.09.2022 р. [31] відбулася структуризація книг та змінено назву Книги 6, для об'єднання відносин, проти яких можуть бути вчиненні правопорушення розробники використали термін «економіка» та замінили злочини та проступки в назві книги та розділів кримінальними правопорушеннями, таким чином, Книга 6 набула того вигляду, який має на даний час «Кримінальні правопорушення проти економіки». Триває подальша робота над змістом даного розділу, зокрема, зміст проекту КК на 30.12.202 р. [32] відображає спроби розробників імплементувати норми права ЄС, так, до складу кримінальних правопорушень проти фінансів внесено статтю 6.3.20. Шахрайство щодо фінансових інтересів Європейського Союзу.

Висновки

Таким чином, проаналізувавши динаміку розробки актуального варіанту проекту нового КК, можна констатувати, що на даний момент сформовано робочий варіант кримінального механізму стримування економічної злочинності, робочою групою здійснена ґрунтовна робота, яка здебільшого здійснювалась в надскладних умовах (пандемія, повномасштабне вторгнення), звісно, поточний варіант далекий від досконалості, йому притаманні суперечності, неузгодженості та нелогічні рішення, але є він є достатньо аргументованою основою для подальшої роботи. Саме з цією метою, в подальшому нами буде проаналізовано склад статей Книги 6, наведених в останньому варіанті проекту нового КК.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Питання Комісії з питань правової реформи : Указ Президента України від 07 серпня 2019 р. №584/2019 / Президент України. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5842019-28949>
3. Питання Комісії з питань правової реформи : Указ Президента від 07 серпня 2019 р. № 584/2019. *База даних «Законодавство України»* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584/2019#Text>
4. Концепція розвитку юридичної освіти. *База даних «Міністерство освіти і науки України»*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>
5. Аналіз проекту концепції реформування юридичної освіти в Україні у світлі отриманих відгуків за результатами регіональних обговорень. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/NJ_Y.Barabash_Report-on-Draft-LER-Concept-Paper-and-Recommendations-for-Improvement-May-22-2017.pdf
6. Білічак О.А. Реформа юридичної освіти в Україні: проблеми і виклики. *Освітня аналітика України*. 2019. № 3 (7). С. 57-68. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/5_Bilichak_37-2019_57_68.pdf
7. Янчук Н.Д. Реформування юридичної освіти в Україні: осмислення та перспективи. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 311-316. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/56.pdf>

8. Єфремова І. Реформування чи руйнування юридичної освіти в Україні? *Всеукраїнське професійне юридичне видання «Юридична Газета online»*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/reformuvannya-chi-ruynuvannya-yuridichnoyi-osviti-v-ukrayini.html>
9. Тернавська В.М. Сучасні тенденції реформування вищої юридичної освіти в Україні (конституційно-правовий аспект). *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 142-148. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/245/223>
10. Хавронюк М. Коли запрацює новий Кримінальний кодекс України? *UPLAN*. URL: <https://uplan.org.ua/koly-zapratsiue-novyi-kryminalnyi-kodeks-ukrainy/>
11. Новий Кримінальний кодекс. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/>
12. Консультативна місія Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (КМЄС в Україні). URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/>
13. Довідкова інформація КМЄС. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/our-mission/about-us/>
14. Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 17–19 жовт. 2019 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), А. П. Гетьман, Ю. В. Баулін та ін. Харків : Право, 2019. 500 с. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/21/konferentsiya-harkiv-17-19-zhovtnya-2019.pdf>
15. Концепція реформування кримінального законодавства України. *European Union. External Action*: веб-сайт. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/concept>
16. Хавронюк М. Кримінальний кодекс має захищати інтереси потерпілих, він має бути зручним для користування слідчим, прокурором, адвокатом і суддею. *База даних «Вінницька обласна військова адміністрація»*. URL: <https://vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/34406-kryminalnyi-kodeks-maie-zakhyshchaty-interesy-poterpilykh-vin-maie-buty-zruchnym-dlia-korystuvannia-slidchym-prokurorom-advokatom-i-suddeiu-zastupnyk-holovy-robochoi-hrupy-z-pytan-rozvytku-kryminalnoho-prava-myk>
17. Кузіна І. Проект нового Кримінального кодексу України: перші враження. *База даних «PRAVO.UA»*. URL: <https://pravo.ua/proekt-novogo-kriminalnogo-kodeksu-ukraini-pershi-vrazhennja/>
18. Мисливий В., Невечера С. Якою бути назві нового кримінального законодавства? *Публічне право*. 2022. № 1 (45). С. 57-65. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/45/5.pdf>
19. У НААУ відбулося фахове обговорення Загальної частини проекту нового КК України. *База даних «Національна асоціація адвокатів України»*. URL: <https://unba.org.ua/news/5961-u-naau-vidbulosya-fahove-obgovorennya-zagal-noi-chastini-proektu-novogo-kk-ukraini.html>
20. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 15 вересня 2020 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/09/16/1-kontrolnyj-proekt-kk-15-09-2020.pdf>
21. Архів проектів нового кримінального кодексу. *European Union. External Action* : веб-сайт. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code-arhiv>
22. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (+Проступки) (станом на 29.03.2021 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/03/30/kontrolnyj-proekt-kk-29-03-2021-1.pdf>
23. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 31.05.2021 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/06/01/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-31-05-2021.pdf>

24. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 05.07.2021 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/07/06/tekst-projektu-kk-ukrayiny-standom-na-05-07-2021.pdf>
25. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 р. № 2617-VIII. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>
26. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 25.07.2021 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/08/12/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-25-07-2021-1.pdf>
27. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 12.12.2021 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/12/13/kontrolnyj-proekt-kk-12-12-2021.pdf>
28. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 24.12.2021 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/12/28/kontrolnyj-proekt-kk-24-12-2021.pdf>
29. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 18.01.2022 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/01/18/kontrolnyj-proekt-kk-18-01-2022.pdf>
30. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 18.05.2022 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/05/19/kontrolnyj-proekt-kk-18-05-2022.pdf>
31. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 22.09.2022 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/09/22/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-22-09-2022-bez-koloriv.pdf>
32. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 30.12.2022 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/12/30/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-30-12-2022.pdf>